

Derk Sauer serie **Geen leven zonder kunst**, portret en bewerking van Martijn van de Griendtfoto/copyright: Martijn van de Griendt Beeld Martijn van de Griendt

Serie Geen leven zonder kunst

Derk Sauer wordt geraakt door kunst uit Congo. 'Er zijn beelden van verkrachting, van slavernij, maar ook van voorouders'

Waar zouden we zijn zonder muziek, boeken, schilderijen of films? Derk Sauer vertelt in het tweede deel van deze serie over confronterende beelden van cacao en palmolie, gemaakt door een collectief in Congo. 'Het is een krachtige manier om een boodschap over te brengen.'

Harmen van Dijk 24 januari 2025, 14:23

 Bewaren

 Delen

“Ik heb een aantal van die beeldjes hier”, antwoordt Derk Sauer (72) op de vraag welk kunstwerk hem raakt en inspireert. Meteen corrigeert hij zichzelf. “Ik zeg hier, maar die staan helaas in Moskou.”

Advertentie

Het is opvallend hoe de Russische hoofdstad nog steeds vanzelfsprekend thuis is voor de mediaman. Sauer is, met de redactie van zijn krant *The Moscow Times*, gevlucht uit Moskou en verzorgt al ruim twee jaar vanuit Amsterdam objectieve berichtgeving over en voor Rusland.

Momenteel verblijven hij en zijn vrouw Ellen Verbeek in hun huis in Domburg, waar slechts een bescheiden deel van hun kunstverzameling een plekje heeft. Twee kleurige doeken van een markt in de Oekraïense stad Cherson en een huwelijk in het Centraal-Aziatische deel van de voormalige Sovjet-Unie. “We zijn liefhebbers van realistische Russische kunst, die zijn we gaan verzamelen toen we daar begin jaren negentig gingen wonen. Maar het meeste kan ik je dus even niet laten zien. Helaas. Je vergroeit ermee, het is onderdeel van je dagelijks bestaan.”

Werken op commerciële plantages

Toch komt de kunst die hij koos voor deze serie ergens anders vandaan: uit Congo. Het dorp Lusanga om precies te zijn, dat diep in het binnenland ligt. Het is niet één kunstwerk, maar een grote collectie beelden die zijn gemaakt door de inwoners, die veelal werkzaam waren op commerciële plantages. Ze hebben zich verenigd in het collectief Cercle d’Art des Travailleurs de Plantation Congolaise, kortweg CATPC.

chocola. Het zijn bijna zonder uitzondering expressieve mensfiguren in confronterende houdingen en situaties.

“Super aangrijpend”, vindt Sauer. “Er zijn beelden van verkrachting, van slavernij, van geweld, maar ook van voorouders.” De makers verbeelden gebeurtenissen uit hun eigen leven, hun eigen angsten en dromen. “Ik zou het ook mooie, indrukwekkende beelden vinden als ik de achtergrond niet zou kennen en niets met dit project te maken had”, zegt Sauer.

Maar dat heeft hij dus wel.

Advertentie

Sauer is bevriend geraakt met de initiator, de Nederlandse kunstenaar Renzo Martens. “In 2008 ging Renzo’s *Enjoy Poverty* op het IDFA in première, een super controversiële film. Ik was daar destijds voorzitter van én een enthousiast bezoeker. We liepen Tuschinski uit en sommige mensen waren ontzettend boos, anderen, onder wie ik, juist erg onder de indruk.”

Armoede in beeld brengen

In de film reist Martens naar Congo, waar hij de mensen vertelt hoe westerse fotografen geld verdienen door armoede in beeld te brengen. Hij moedigt ze aan dat zelf te gaan doen. Het wordt een grote teleurstelling, niemand wil die foto’s kopen en uiteindelijk laat Martens in neonletters de kreet ‘Enjoy Poverty’ oplichten in de tropennacht – ‘geniet maar van jullie armoede’.

“Het was bijzonder ongemakkelijk om naar te kijken, de film legt op een onorthodoxe manier de relatie tussen de witte man en de Congolese plantagearbeider bloot. Hoe ziek dat systeem eigenlijk is. Dat er meer te verdienen valt met beelden van hun ellende dan met het werk dat ze doen op zo’n plantage.”

Voor Martens was dit echter geen conclusie, zou later blijken. “Wat ik bijzonder aan hem vind, is dat hij terug is gegaan. Een normale documentairemaker zou de prijzen in ontvangst hebben genomen en weer doorgaan. De mensen die in de film voorkomen schieten er dan niks mee op.

Renzo worstelde daarmee. Hij heeft besloten iets te verzinnen waardoor zijn werk ook die mensen helpt, samen iets te doen. Zo ontstond het idee om kunst te maken. Ik vond dat zo intrigerend, met workshops samen iets verzinnen om het leven beter te maken. Dat is op zich al een enorme stap voor een kunstenaar. En dan kunst te verzinnen als middel om een beter leven te genereren.”

De biodiversiteit laten terugkeren

Met de opbrengst van de beelden koopt het collectief plantagegrond terug. Vervolgens worden er bomen geplant of wordt er op een verantwoorde manier voedsel verbouwd, waardoor de biodiversiteit terugkeert.

“Ik heb het project altijd gevolgd en op een goed moment zei Renzo: er is een stichting en er is geld nodig. Toen heb ik me laten overhalen om voorzitter te worden. In het begin was het heel moeilijk, het werd weggezet als een soort hobby. Maar nu staat CATPC op de 91ste plaats in de top 100 van *Art Review*, een internationale lijst met de invloedrijkste figuren in de kunstwereld. De beelden waren dit jaar te zien in het Nederlandse paviljoen op de Biënnale in Venetië. En nu is er een expositie in het [Van Abbemuseum](#), in Eindhoven.”

Martens is nog steeds nauw betrokken bij het project. Hij maakte nog een film, over de bouw van een museum in Lusanga, White Cube. En over de terugkeer van een beeld uit de koloniale tijd dat uit het dorp ‘verdwenen’ was en in een Amerikaans museum terechtgekomen was. Maar CATPC-leden ter plaatse als Matthieu Kosiame Kiloni, Godert Temesele en Lisette Mbulu Kimpale spelen

Goede sier

Is er echt sprake van gelijkwaardigheid? De kritiek zal toch snel weer zijn dat westerse kunstinstellingen goede sier willen maken met zo'n project. Sauer vindt van niet. "In de film *Enjoy Poverty* was het inderdaad nul tegen honderd – de witte man die ging uitleggen wat ze in Congo moesten doen. Nu is het voor mijn gevoel 60, 70 procent in het voordeel van de Congolezen. Het collectief heeft de leidende rol genomen."

Volgens Sauer is dat precies omgekeerd aan wat er binnen ontwikkelingssamenwerking vaak gebeurt. "Het begint met heel veel geld en westerse inbreng. Dan zie je vaak dat het geld op is, iedereen vertrekt en het project mislukt. Dan is er geen fundament, is het niet geworteld in de gemeenschap. Hier is het allemaal organisch gegaan, vanuit de mensen zelf."

Sauer vindt het inspirerend. "Het is gegroeid uit een klein zaadje. Inmiddels is Renzo met een paar leden van het collectief naar Indonesië geweest om contact te leggen met plantage-arbeiders daar. We krijgen ook vragen uit Zuid-Amerika. En er is een plan om in Zeeuws-Vlaanderen een dependance op te zetten met jongeren. Renzo komt daar zelf vandaan en daar is ook geen museum. "Het is een project dat steeds meer dimensies krijgt", zegt Sauer met een brede glimlach.

"Kunst is een ontzettend krachtige manier om een boodschap over te brengen. Ik ben per definitie geïnteresseerd in geëngageerde kunst. Dat geldt voor het werk van Renzo en het collectief, maar ook voor dat van kritische Russische kunstenaars." Afgelopen jaar was Sauer betrokken bij de tentoonstelling *Artists against the Kremlin* in Amsterdam, waar het werk van dissidenten werd getoond. Hij kocht ook een paar stukken. "Een werk van keramiek bijvoorbeeld, waar kleine soldaatjes letterlijk in een gehaktmolen worden gegooid."

De vlam van de democratie

Nee, hij heeft niet de illusie dat kunst werkelijk iets kan uitrichten

van de democratie brandende te houden, om mensen moed te geven, om zich er niet bij neer te leggen, om te hopen op een omwenteling. Hoe donker het ook is, je ziet in Syrië dat een dictator opeens van zijn troon kan vallen. Het is belangrijk om de miljoenen mensen die in Rusland willen leven in een normale vrije samenleving, dat je die blijft inspireren en informeren.”

Daar legt hij als vanzelf de link met de journalistiek. Voor Sauer een volkomen logische: “Journalistiek, kunst en cultuur liggen heel erg in elkaars verlengde. Het gaat erom hoe je nieuwsgierig naar de wereld kijkt. Hoe je mensen een stem geeft, in Congo of in Rusland.”

Voorlopig neemt vooral de journalistiek zijn tijd en energie in beslag. “De mensen die in Amsterdam werken bij *The Moscow Times* moeten wonen, eten en slapen. Ik reis de wereld af om daar geld voor te vinden. Het lukt, maar het wordt moeilijker. De oorlog is uit de mode. Er is alweer een andere oorlog.”

Hij zucht diep, voor het eerst tijdens het interview. “Zo gaat het.”

Lees ook:

Het favoriete kunstwerk van Sacha Bronwasser is een dreigende ijsbreker

Een leven zonder kunst kan [Sacha Bronwasser](#) zich niet voorstellen: ‘Het is een diepe behoefte van de mens om dingen te verbeelden’

Derk Sauer van ‘The Moscow Times’: ‘Het kat-en-muisspel met het Kremlin wordt nu echt grimmig’

Wat betekent het dat de onafhankelijke onlinekrant [The Moscow Times](#) in Rusland tot ‘ongewenste organisatie’ is verklaard? ‘Het kat-en-muisspel met het Kremlin wordt nu echt grimmig en de familie van onze journalisten loopt gevaar.’

 Help ons door uw ervaring te delen: [Feedback geven](#)